Thomas Davies Brynllefrith
Mary maid Cwmcanol
Elizabeth maid Cefnbline
David Davies Maesygiwail fach
Margaret Davies Ditto
John Price Tynygrug
Margaret Price Ditto
David Price Shoemaker
Margaret his wife
Jeremiah Crismas
James Davies Cwmdawe
Elinor Davies Ditto
Mary Morgan maid Cwmdawe
Thomas Thomas Elis Cottage
Daniel servant Tredomen
David servant Coedeiddig
Mary Evans Tancoedeiddig
Ruth maid Clŷnbyr
Jane maid Brynrysgol
Elizabeth maid Llwynowen
Rees Pantmeiniog
Benjamin Pantnewydd
David Pandu
Jemeimah Maesyrhenarth
Samuel Davies Ditto
Dinah Davies Ditto
Elizabeth Davies Blaenceiment
Timothy Jones Clŷnbyr
James David Rhydymwyn
Rachel David Ditto
John Jones Tygwilim
Elizabeth Jones Ditto
Evan Jones Ditto
Thomas Davies Blaenycwm
David Jones Gwarycoed
Eleanor Morgan Llwynowen
Elizabeth Abel Bwlchnewydd
Elizabeth Bitigate
Mary Davies Coedeiddig
Mary Davies Coedeiddig fach
Thomas William Rhydowen
John Newgate
Mary Gelliwhimpen
Margaret Parry Rhydfallen fach
Rachel Caetwthiwr
Sarah Jones Rhydlydan fach
Evan Jones Cwmcanol
David Jones Carpenter

John Evan Carpenter
David Davies Blaenycwm
William Morgan Rhydlydan
Margaret Morgan Ditto
Samuel Davies Gwarallt
Richard Davies Ditto
Elinor Davies Blaenceiment
John Davies King's Park
Mary Davies Ditto
John Thomas Penllain
Elinor Thomas Ditto[1]

Yn nechrau'r bedwaredd ganrif ar bymtheg, gwelir fod llawer o aelodau Esgairdawe yn byw yn ardal Parc-y-rhos. Mae'n debyg bod y gweinidogion yn pregethu'n gyson mewn tai annedd yn y gymdogaeth honno.

Dyma rai o'r taliadau a wnaed pan addolai'r bobl yn yr Hen Dŷ Cwrdd:

1832 – Payments

Jan.	1st.	To Evan Jones	2/6
Jan.	4th.	To Wm Jenkins for thatch	2/-
		Do to James Davies	2/-
Jan.	13th.	To Rees Powel + Friend	2/-
Jan.	14th.	Towards the Elements	2/3
Jan.	22nd.	To Ismael Thomas	1/-
Jan.	29th.	To Evan Jones	2/6
Feb.	14th.	To Daniel Jones Hermon	1/-
Feb.	26th.	To Evan Jones, Brychgoed	2/6
Mar.	4th.	To Wm. Williams Troedrhiwdalar	1/-
Mar.	14th.	To two strangers	2/-
Mar.	25th.	To Evan Jones	2/-
Apr.	8th.	To John Stephen	1/-
Apr.	22nd.	To Evan Jones	3/-
Apr.	29th.	To John Williams Llanwrtyd	1/6
May	4th.	Towards the Elements	4/-
May	13th.	To two strangers	2/-
May	20th.	To Evan Jones	2/-
June	17th.	To Evan Jones	2/-
June	30th.	Towards the Elements	3/-
July	8th.	To Samuel Davies	1/-
July	15th.	To Evan Jones	2/-
Sept.	25th.	To 4 students	4/-[2]

Mae'n amlwg i'r eglwys fod yn ffodus o gael gwasanaeth y Parchedig Evan Jones, Brychgoed ar y Sul – un a godwyd i'r weinidogaeth yn eu mysg. Gwelwn amrywiaeth yn y gydnabydd-

iaeth a gafodd am ei waith. Mae'n amlwg mai tâl bychan iawn a gâi'r pregethwyr cynorthwyol a'r myfyrwyr.

Diddorol yw cofnodi enwau'r rhai a fu'n cynnal oedfaon yn ystod y flwyddyn y symudwyd i'r capel newydd, sef 1844. Mae'n syndod fod angen cynifer o bregethwyr cynorthwyol, a hynny o dan weinidogaeth Rhys Jones. Hwyrach ei fod yntau'n cynorthwyo eglwysi yma a thraw a bod yr aelodau'n awyddus am gynnal oedfaon bob Sul, gan ddangos tipyn mwy o sêl nag a wneir heddiw yn yr oes ddifater ac anghyfrifol hon. Bodlonir y mwyafrif bellach, ar Suliau gwag pan fydd y gweinidog oddi cartref. Dichon fod elfen o gybydd-dod wedi treiddio i mewn i grefydd, a bod talu pregethwyr cynorthwyol yn rhywbeth a ystyrir ei fod yn wastraffus. Beth bynnag am hynny, dyma restr go faith o daliadau a drosglwyddwyd yn anrhydeddus gan ein hynafiaid:

		1844 – Payments	£	*s.*	*d*
Jan.	14th.	To William Davies, Ffrwdyfal		2 –	6
Jan.	28th.	To William Rees, Bethel, Llanbran		1 –	6
Feb.	3rd.	To William Edwards		1 –	0
Feb.	11th.	To William Davies, Ffrwdyfal		2 –	6
Feb.	20th.	To Davies, Lampeter		1 –	6
Mar.	5th.	To Daniel Jones, Aber		1 –	0
Mar.	10th.	To William Davies, Ffrwdyfal		2 –	6
Mar.	17th.	To Rees Davies, Saron		1 –	0
Mar.	31st.	To Evan Evans, Llanwrtyd		1 –	0
Apr.	7th.	To William Morgans, Llansawel		2 –	6
Apr.	14th.	To Evan Evans, Troedrhiwdalar		1 –	0
May	5th.	To William Davies, Ffrwdyfal		2 –	6
May	24th.	To Samuel Griffiths, Horeb		1 –	6
June	2nd.	To William Davies, Ffrwdyfal		2 –	6
June	23rd.	To William Morgans, Llansawel		1 –	0
July	7th.	To Richard Herbert		1 –	6
July	21st.	To Edward Thomas		1 –	0
July	28th.	To William Davies, Ffrwdyfal		2 –	6
Aug.	4th.	To John Jones, Caercoed		1 –	0
Aug.	25th.	To William Davies, Ffrwdyfal		2 –	6
Sept.	1st.	To John Jones, Erw		1 –	0
Sept.	15th.	To Rees Davies, Saron		1 –	0
Sept.	19th.	To Edward Wynne		1 –	6
Sept.	22nd.	To William Davies, Ffrwdyfal		2 –	6
Sept.	29th.	To Stranger from Pentretygwyn		1 –	0
Oct.	20th.	To William Davies, Ffrwdyfal		2 –	6
Nov.	17th.	To William Davies, Ffrwdyfal		2 –	6
Nov.	23rd.	To David Griffiths, Madagascar		1 –	6

Nov.	26th.	To Edward Wynne, Llanfair Caereinion	1 – 0
Dec.	8th.	To Evan Evans, Troedrhiwdalar	1 – 0
Dec.	15th.	To William Davies, Ffrwdyfal	2 – 6
Dec.	19th.	To Thomas Davies, Nebo	1 – 0[3]

Cafwyd gwasanaeth Dr. William Davies, Ffrwd-fâl yn gyson drwy'r flwyddyn. Ganed ef yng Nghrofft-y-cyff ym 1804, yn fab i David a Mary Davies. Fel y nodwyd eisoes, dyma'r lle y dechreuwyd yr achos crefyddol yn Ffaldybrenin. Symudwyd oddi yno i'r Hendy, ym mhentre Ffaldybrenin ym 1792, ac ym 1803, daeth fferm Crofft-y-cyff yn rhan o fywoliaeth Eglwys Talyllychau pan brynwyd hi gan yr awdurdodau Eglwysig.

Pan oedd William Davies yn ieuanc, ymaelododd yn Ffaldybrenin, gan ddechrau pregethu hefyd. Cafodd ei addysg yn Ysgol Neuaddlwyd. Wedi hynny, bu'n cadw ysgol yn Ffaldybrenin cyn mynd i'r Academi yng Nghaerfyrddin.

> Mae'r hanes am William Davies, Ph.D., Crofft-cyff . . . yn beichio'r gwynt o hyd . . . ym myd addysg a chân fyth er hynny.[4]

Bu'n gweinidogaethu yng Nghernyw am gyfnod. Ordeiniwyd ef yno ym 1832, ond, oherwydd afiechyd, gorfu iddo ddychwelyd i'w fro enedigol ym 1834. Ymhen ychydig amser, wedi iddo gryfhau, ymgymerodd â'r gwaith o fod yn athro i David Davies, Ffrwd-fâl. Ar ei draul ef, a oedd yn dirfesurydd, codwyd adeilad bychan gerllaw i'w ddefnyddio fel Athrofa. O dipyn i beth, daeth nifer dda o fyfyrwyr ynghyd i gael eu haddysg o dan athrawiaeth Dr. William Davies. Roedd yn athro penigamp a datblygodd ei ddisgyblion i fod yn ysgolfeistri a gweinidogion disglair. Yr adeg honno, ni chyfrifid neb yn ysgolhaig oni fyddai wedi bod yn Athrofa Ffrwd-fâl.

Yn ogystal â'i waith fel athro, cymerodd ofal o'r eglwys ym Mharc-y-rhos, plwy Pencarreg, rhwng 1841 a 1856. Dyma'r adeg y bu'n cynorthwyo'r praidd yn Esgairdawe. Rhoddodd ei wasanaeth hefyd fel arholwr blynyddol yr Academi yng Nghaerfyrddin, ac ym 1856, penodwyd ef yn Athro Hebraeg a Mathemateg yn yr Academi. Dim ond am dair blynedd y bu yno, oherwydd collodd ei iechyd eto ac am na fedrai fynd i'r coleg yn ei gyfnod olaf, âi'r myfyrwyr ato i'w lety i gael eu haddysg. Bu farw ar Ragfyr 10fed, 1859 a chladdwyd ef ym mynwent Elim, ger Caerfyrddin.

Yn ystod ei oes, ysgrifennodd lawer o erthyglau ar Hanes

Ymneilltuaeth. Ymddangosodd rhai ohonynt yn y cyfnodolyn, *Y Diwygiwr*, ond fel Dr. William Davies, Ffrwd-fâl y daeth i enwogrwydd. Dyma ddau englyn i'w goffáu:

WILLIAM DAVIES, PH.D.
1804 – 1859

FFRWD y Fâl! – deffroad fu – i addysg,
Ddyddiau gynt yng Nghymru:
Cai'r to ifanc, er tyfu,
Gysgod teg y coleg cu.

Athraw da, gweithiwr diwyd, – ni lecha
Ei glod dan lwch gweryd;
A Dafis gaiff glod hefyd
Ymhlith heuwyr bendith byd.

Elfed[5]

Ceir cerdd am 'Ysgol Ffrwd-fâl' yn yr un gyfrol hefyd a dyma bennill ohoni:

Ysgol Ffrwdfâl

Bu yno amaethwyr, bu yno bregethwyr,
Bu yno ysweiniaid o agos a phell;
A heddiw mae Cymru yn cofio y gweithwyr
Fu'n cynnau eu cannwyll ar hirnos mor bell,
Ac os gwelir ysgolion â'u muriau gwych mawrion
Yn dangos yr hen hen ysgoldai yn sâl,
Ha! ni chela na choleg, nac ysgol un adeg
O'n golwg ogoniant hen Ysgol Ffrwdfâl.

Gwylfa[6]

Wedi symud i'r capel presennol, arferai'r teuluoedd rannu'r seddau a thalu amdanynt yn ôl nifer aelodau'r teulu. Dyma enwau cartrefi'r aelodau a eisteddai yno o Sul i Sul ym 1872:

1.	Maesteile a Groes	2/6
2.	Rhydlydan a Lletywennol	2/6
3.	Felingwm a Blaenycwm	2/6
4.	Fron a Pantycelyn	2/6
5.	Hafod	2/-
6.	Esgerowen a Trefenty	2/-
7.	Cwmdawe a Bryndifyr	2/-
8.	Cwmlawrence	1/-
9.	Maesyrhenarth	2/6
10.	Brynyreithin	2/6
11.	Cwmcanol a Troedyrhiw	2/6
12.	Maesygwiail a Tynewydd	2/6
13.	Maesygwiail Fawr	2/6

14.	Esgerdawe a Tredomen	2/6
15.	Caemawr	2/6
16.	Newgate a Llundain	2/6
17.	Pantybryn a Troedyrhiw	2/-
18.	Wern a Bettygate	1/-
19.	Penllain a Penrhiw	2/-
20.	Pantyrhedyn a Panteg	2/-
21.	Bryndafydd a Brynau	2/6
22.	Rhydfallen a Alltfydyr	2/6
23.	Bancmelyn a Nantyffin	2/6
24.	Gwarcoed a Hendycwrdd	2/6
	Cyfanswm =	£2-14-0[7]

Dyma amrywiol daliadau a wnaed ym 1877 a 1878:

1877

Jan	13th	Towards the Elements	1″6
Feb	9th	2 lbs of Candles	1″8
June	22nd	Paid for Cleaning the Chapel	£1″ 0″0
June	22nd	1 Range Oven	1″ 2″0
June	24th	Rev. E. Jones, Crugybar	2″6
Aug	10th	For Pan + Teapot	2″0
Aug	10th	Tea kettle, knives + Forks	11″6
Sept	30th	The Bala College	12″0
Nov	10th	Load of Coal for Chapel	13″5
Dec	13th	To the University of Aberystwyth	1″ 0″0
Dec	17th	Paid for cleaning the Room	2″0

1878

Jan	3rd	Door Lock	2″0
Jan	11th	Rent of the Chapel	2″6
Feb	26th	For New Table	1″2″0
May	24th	Door Latch for Vestry	9
Aug	27th	Student from Brecon	2″0
Aug	27th	For the College	15″0
Sept	14th	For New Bible	6″6
Nov	5th	For Plastering	2″0
Dec	31st	For Round Table, Bench + Cupboard	1″10″0[8]

Ceir enwau a safle preswylfeydd aelodau capel Esgairdawe ar fap o waith gŵr a roes y ffugenw 'Cyryll' arno. Ni wyddom pwy ydoedd na chwaith ymha flwyddyn y lluniodd y map hwn – o waith llaw. Tebyg mai tua diwedd y ganrif ddiwethaf ydoedd. Mae'n peri syndod pan sylweddolir fod 'pobl y capel' yn byw mewn cartrefi sydd bellach yn adfail a bod llawer ohonynt yn gartrefi i Saeson erbyn hyn.

Esgerwen ucha	Alltfydir isaf
Pantybryn	Alltfydir uchaf
Cwmtrebeddau	Storom
Penrhiw	Caemawr
Fron	Gwarcoed
Tanyffordd	Caeteithiwr
Rhydlydan	Maesyrhenarth
Maesygwiail isaf	Maespwll
Troedyrhiw	Maesteile
Blaencwm	Rhydfallen ganol
Hendrelas	Rhydfallen isaf
Cwmcanol	Brynllefrith
Brynyrysgol	Bryndifyr
Esgairdawe Farm	Glantawe
Tredomen	Pyllau
Llwynowen	Bryndafydd uchaf
Tŷ'r Capel	Bryndafydd isaf
Brynreithin	Tancoed
Pannau	Crachdir
Llundain Fechan	Blaengofiarth
Bettygate	Pistyllgwyn mawr
Cwmdawe	Pistyllgwyn bach[9]

O'r deugain a phedwar uchod, dim ond chwech ohonynt oedd yn gartrefi i'r aelodau ym 1989, sef,

Llundain Fechan	Maesteile
Cwmdawe	Bryndafydd uchaf
Caemawr	Blaengofiarth

Mae rhai aelodau yn byw mewn dau le arall nas gwelir ar y map – Pantfyd ac Esgerwen. Ymadawodd y gweddill â'r ardal, gan ymgartrefu rai milltiroedd i ffwrdd.

Arferid cynnal gwasanaethau yng nghartrefi'r fro am rai degawdau, – rhywbeth a aeth i golli'n llwyr erbyn heddiw ac eithrio gwasanaeth angladdol. Dyma enwau'r tai lle cynhelid Ysgol Sul o dro i dro ym 1891:

Maespwll	Blaenddol
Maesteile	Maesyrhenarth
Gwarcoed	Clynbyr
Penllain	Wern
Blaenceiment[10]	

Y cartrefi lle cynhelid cyrddau gweddi ym 1891:

Clynbyr	Newgate
Cwmdawe	Pantyfid
Maesteile	Brynllefrith

Bryndifyr
Trefenty
Felingwm
Rhydfallen isaf[11]
Rhydfallen ganol
Maesyrhenarth
Maespwll

Gwelir newidiadau cyson yn enwau cartrefi'r aelodau – rhai'n diflannu ac eraill yn dod yn eu lle. Hyd at y degawdau diwethaf, Cymry a drigai ymhob tŷ yn yr ardal a byddai'r teuluoedd, bron yn ddieithriad yn ymaelodi yn y capel. Dyma'r unig le o addoliad yn y fro a golygai daith o dair milltir neu ragor i gyrraedd rhyw gapel neu eglwys arall. Wrth gynnwys enwau lleoedd yr aelodau a rhif eu seddau am y flwyddyn 1900, gellir eu cymharu â'r cyfryw a gafwyd am 1872:

1. Maesteile + Pyllau
2. Rhydlydan
3. Blaencwm + Hendrelas
4. Tanyffordd
5. Llundain
6. Blaenceiment
7. Felingwm
8. Hendycwrdd
9. Maesyrhenarth + Llwynowen
10. Brynyreithin
11. Troedyrhiw + Cwmcanol
12. Rhydyfallen + Crachdir
13. Blaengofuarth
14. Tredomen + Bettygate
15. Caemawr + Maesygwiail
16. Esgairdawe + Tynygrug
17. Brynyrysgol
18. Cwmdawe
19. Bryndafydd + Groes
20. Alltfydyr + Tancoed
21. Cwmtrebeddi + Penrhiw
22. Gwarcoed
23. Penllain + Bryndifyr
24. Fron + Rhydfallen isaf
25. Benoeth
26. Penbontbren[12]

Rhifai'r aelodau gant a dau ym 1903 a hwyrach mai diddorol fyddai cynnwys eu henwau:

Thomas Thomas, Maesteile
Mary Thomas, eto
Mary Davies, Pyllau
Margaret Williams, eto

David Williams, eto
Evan Davies, Blaencwm
Martha Davies, eto
Mary Jane Davies, eto
Morgan Davies, Hendrelas
Mary Morgan, eto
Thomas Thomas, eto
John Morgan, Tanyffordd
Mary Morgan, eto
Sarah Morgan, eto
David Jones, Pantycelyn
Mary Griffiths, Alltfydyr
Thomas Williams, Blaenceiment
Eleanor Williams, eto
Margaret Williams, eto
Sarah Williams, eto
Morgan Jones, Llundain
Margaret Jones, eto
Mary Anne Jones, eto
William Morgan Jones, eto
James Jones, Rhydfallen fach
Margaret Jones, eto
Margaret Davies, Felingwm
David George, Trefenty
Kate George, eto
Mary Morgan, Llwyncelyn bach
Thomas Jones, Maesyrhenarth
Rachel Jones, eto
John Jones, eto
Anne Williams, eto
Mary Evans, Maespwll
Elizabeth Evans, eto
Sarah Jones, Llwynowen
Mary Jones, eto
William Davies, Brynyreithin
Margaret Davies, eto
David Jones, Glantawe
David Morgan, Troedyrhiw
Elizabeth Morgan, eto
Eleanor Lewis, Rhydfallen
Thomas Morgan, Storom
Mary Anne Morgan, eto
Elizabeth Evans, Langofuarth
Jane Evans, eto
Walter Evans, eto
David Evans, eto
Thomas Lloyd, Pannaugleision
Benjamin Lloyd, eto

William Lewis, Tredomen
Eleanor Lewis, eto
Margaret Jane Davies, Bettygate
David Morgan, Maesygwiail fach
Sarah Morgan, eto
Sarah Jones, eto
Eleanor Morgan, eto
John Morgan, eto
John Morgan, Esgerdawe
Elizabeth Morgan, eto
Margaret Williams, Tynygrug
Elizabeth Lewis, Maesygwiail fawr
Mary Williams, Brynyrysgol
Mary Williams, eto
Frederick Thomson, eto
Charles Williams, Pantmawr
John George, Bryndafydd
Anne George, eto
Elizabeth George, eto
George George, eto
David Davies, Groes
Mary Davies, eto
Anne Jones, Alltfydyr
Mary Jones, eto
Benjamin Davies, Tanycoed
Evan Jones, Cwmtrebeddi
Anne Jones, eto
William Jones, Penrhiw
Margaret Jones, eto
Sarah Morgan, Gwarcoed
John Morgan, eto
Daniel Morgan, eto
James Morgan, eto
Mary Jones, eto
Margaret Jones, Tybach
Abel Thomas, Bryndifyr
Hannah Thomas, eto
John Jones, Caemawr
Margaret Jones, eto
Simon Jones, eto
Eleanor Jones, Eithinduon
Howel Jones, Rhydyfallen isa
Jane Jones, eto
Eleanor Davies, Bennoeth
Margaret Parry, Brynllefrith
Mary Jones, Pant
Lewis Lewis, Llwyncelyn
William George, Cwmdawe

Elizabeth Lloyd, Pannaugleision
Letitia Williams, Blaenceiment[13]

Roedd angen mwy o win a bara ar gyfer y cymun nag a ddefnyddir heddiw oherwydd nifer yr aelodau a chysondeb y cwrdd cymun, a gynhelid yn fisol beth bynnag a fyddai'r hin. Dyma enghraifft:

1906
One year Wine from Jan 6th to Dec 8th
Eleven bottles at 2/- each = £1-2-0
Elements Bread
13 times at 3d per month = 3-3[14]

Dyma restr o gewri'r pulpud a fu'n gwasanaethu yn Esgairdawe ym 1909:

Jan	17th	Rees Llanidloes
Feb	14th	Rev Thomas Salem
Feb	28th	Edwards Llanbedr
Apr	11th	Evans Erwau
June	27th	Gwynfryn Student
July	4th	Davies Tycerrig
July	11th	Edwards Llanbedr
July	25th	Jones Cwmdare
Aug	1st	D. Jenkins Jones Carm
Aug	15th	Pugh Bala Bangor
Aug	22nd	Herbert Lewis Carm
Aug	29th	T. Williams, Llanybyther
Sept	12th	Davies Penbontbren
Sept	26th	Jones Llanybyther
Oct	24th	Evans Maesllan
Nov	14th	Evan Jones, Maesyrhenarth
Nov	21st	Gwili Jenkins Gwynfryn
Dec	26th	E. Jones Maesyrhenarth[15]

Adnewyddwyd y capel presennol ym 1910 a dyma gopi o'r fantolen ariannol:

DERBYNIADAU

	£	s.	d.
Tanysgrifiadau	364	2	9
Elw oddiwrth y Cyfarfod Cystadleuol	13	3	0
Oddiwrth werthiant Coed etc. yr Hen Gapel	9	8	0
Casgliadau yn y Cyfarfodydd Agoriadol	8	16	3½
Casgliadau at Fwyd	6	0	6
	£401	10	6½

TALIADAU

	£	s.	d.
I Mr. Davies, Bryncrach	361	10	0
Am Ddodrefnu	14	13	4
Treuliau'r Cyfarfodydd Agoriadol	7	15	7½
Mewn llaw	17	11	7
	£401	10	6½

[16]

Gosodwyd deg ar hugain o seddau sefydlog ar lawr y capel ym 1910 a theg yw enwi cartrefi'r teuluoedd a'u defnyddiai wedi'r adnewyddu. Erbyn heddiw, fodd bynnag, gyda'r lleihad amlwg yn nifer yr aelodau, 'does neb yn eistedd yn y seddau a drefnwyd i'r gwahanol deuluoedd.

1. Bryndafydd
2. Alltfydyr a Tanycoed
3. Cwmtrebeddi
4. Gwarcoed
5. – Gwag – Ale
6. Bryndifyr a Caemawr
7. Penrhiw a Eithinduon
8. Brynllefrith
9. Rhydfallenisaf a Llwyn Owen
10. Groes
11. Glantawe
12. Maesygwiail
13. Tynygrug a Esgairdawe
14. Brynyrysgol
15. Cwmdawe
16. Tredomen a Blaengofuarth
17. Pistyllgwyn a Crachdir
18. Troedyrhiw
19. Brynyreithin a Storom
20. Maesyrhenarth
21. Bettygate
22. Hafod y Maidd
23. Pistyllgwyn bach
24. Pannaugleision
25. Llundain
26. – Gwag – Ale
27. Tanyffordd
28. Hendrelas a Blaencwm
29. Rhydlydan
30. Maesteile a Pyllau[17]

Dyma'r cyfanswm a dderbyniwyd oddi wrth yr aelodau am ddefnyddio'r seddau mewn un cyfnod:

1875	-	£2-14-0
1880	-	4-13-0
1885	-	4-11-6
1890	-	2-17-6
1895	-	4-11-0
1900	-	4- 4-6
1905	-	4- 9-0
1910	-	5- 6-0[18]

Gwnaed nifer o welliannau i'r Tŷ Capel ym 1924. Defnyddiwyd calch, brics, llechi, plwm, cafnau, pibau, paent a manion eraill, a'r gost yn ddim ond £33-10-7. Ni fu neb yn byw yno oddi ar 1956.

Dengys y pigion yma hefyd, o daliadau'r gorffennol, fod pethau dipyn rhatach nag ydynt yn ein hoes ni gyda'r chwyddiant parhaus:

				£ - s - d
Jan	1st	1904	Mrs Jones, Chapel House – gift	10 - 0
March	8th	1904	W. Davies, Grave Ladder	2 - 0
Sept	3rd	1906	3½ days Cleaning graveyard To D. Morgan at 2/6	8 - 9
Nov	9th	1906	Daniel Jones Fron, New Wheelbarrow	14 - 6
Feb	1st	1907	New Register Collecting Book	1 - 6
Dec	27th	1907	Paid Wallpaper, Chapel House	7 - 3
Jan	25th	1909	Collection Envelopes	6 - 6
Feb	22nd	1911	300 Copies – List of Donations	1 - 5 - 0
Dec	24th	1911	Paid to Rev for Revolving Bookcase	1 - 3 - 6
Dec	29th	1911	Gilt inscription plate	6 - 0
Jan	3rd	1913	Joshua Jones, Cynnau Lampau	10 - 0
Jan	16th	1913	Income Tax	2
Jan	18th	1913	One year Rates	4 - 8
May	21st	1913	Gymanfa Ganu	5 - 0
Dec	27th	1916	New Blinds on Windows	8 - 4
Jan	27th	1920	Chapel Rent to Lady Hills	2 - 6
Jan	6th	1923	Mrs Davies Groes, 3lb Candles	1 - 0
Jan	1st	1924	Paid Miss E. Morgan, Lighting Lamps	10 - 0
			Do for Door + keys Care	5 - 0
Feb	11th	1924	D.R. Evans, Printing 1680 Envelopes	16 - 6
Oct	27th	1924	Lloyd + Williams, Repairing Clock	7 - 6
Oct	25th	1925	Joshua Jones, Motor Garage Contract	9 - 8 - 2
May	4th	1929	2 Bottle Wine	6 - 0
Dec	31st	1929	J. Davies, Llanwrda, 1 ton Coal £2, Carriage 8/4	2 - 8 - 4[19]

Rhai o gasgliadau'r gorffennol:

April	11th	1909	Bala Collection	£0 - 7 - 6
June	13th	1909	Hospital Collection	19 - 5½
June	27th	1909	Gwynfryn Collection	1 - 10 - 0½
July	4th	1909	Sanatorium Collection	14 - 1
Dec	20th	1925	Collection for Motor Car Shed	9 - 16 - 6
Aug	18th	1926	Collection for weak Churches	3 - 10 - 2½[20]

Arferai 'cadw'r mis' fod yn gyfraniad pwysig tuag at lwyddiant yr Achos. Roedd gwir angen lluniaeth a lletygarwch ar bregethwyr cyn dyfodiad y cyfleusterau teithio sy'n eiddo i ni heddiw. Mawr oedd y paratoi ar y Sadyrnau er mwyn cael popeth yn barod erbyn y Saboth. Nid gwiw glanhau'r tŷ, y cyllyll, y ffyrc a'r llwyau na philio'r tato a'r moron ar Ddydd yr Arglwydd. Heblaw hynny, 'roedd yn rhaid i'r rhan fwyaf o aelodau'r teulu fynychu pob cwrdd yn y capel, yn enwedig pan ddeuai'r gennad yno i gael ei ymborth. Dyma enwau'r lleoedd a agorodd eu drysau ym 1928-29:

Nov	4th	1928	Maesyrhenarth
Dec	1st	1928	Rhydfallenganol
Dec	31st	1928	Maestyle
Jan	27th	1929	Hendrelas
Feb	24th	1929	Lango
Mar	24th	1929	Pyllau
Apr	21st	1929	Pistyllgwyn
May	20th	1929	Rhydyfallenisaf
June	16th	1929	Rhydlydan
July	14th	1929	Bryndifyr
Aug	11th	1929	Tanffordd
Sept	8th	1929	Glantawe
Oct	6th	1929	Tyngrug
Nov	3rd	1929	Rhydyfallenganol
Dec	1st	1929	Maestyle
Dec	28th	1929	Lango[21]

Yn awr, cofnodwn enwau aelodau'r capel ym 1953 gan mai ychydig iawn ohonynt oedd ar restr 1903, a gofnodwyd eisoes:

Benjamin Thomas, Maestyle
Thomas Elias Davies, eto
Mary Jane Davies, eto
Mary Olwen Davies, eto
Margaret Thomas, Maesyrhenarth
Margaret Williams, Llanbedr, gynt Rhydlydan
Thomas J. Hughes, Pyllau
Isaac Ivor Hughes, eto

Margaret Jane Morgan, Bryneithin
Ellen Morgan, eto
W. Morgan Jones, Cwmdawe
Susannah Jones, eto
J.O. Jones, eto
Thomas Ivor Jones, eto
David John Davies, Derlwyn Arms
Lizzie Davies, eto
Megan Davies, eto
Thomas L. Jones, Llundain
Sarah Jones, eto
D.T. Evans, eto
Meurig Evans, eto
Margaret Jones, Brynmelyn
M.J. Jones, Gwastod
M.M. Jones, eto
Letitia Morgan, Troedyrhiw
Katie Morgan, eto
H.J. Hughes, Esgerdawe
Lizzie Hughes, eto
Emyr Hughes, eto
David Jones, Tŷcapel
John George, Brynllefrith
Thomas Jones, Gwarcoed
Sarah A. Jones, eto
David L. Jones, eto
Elizabeth Jones, eto
Sarah R. Jones, eto
W.R. Morgan, Tredomen
Oswald Morgan, eto
Joshua Jones, Glantawe
Edmund Morris, Tanffordd
Sarah Morris, eto
Mary Evelyn Roberts, eto
Jeffrey Morris, Pantfyd
Rachel Anne Morris, eto
W. Morgan, Maesygwiail
Hannah Morgan, eto
Jane Morgan, Tyngrug
Thomas D. Morgan, eto
Thomas J. Davies, Esgerwen
Lizzie Davies, eto
George George, Bryndafydduchaf
Mary Anne George, eto
Evan J. George, eto
Mary Eunice George, eto
Willam James George, eto
Sarah Agnes Williams, eto

Y diweddar James Morgan, Rhydfallenganol
Evan T. Jones, Bryndifyr
Hannah Jones, eto
Thomas Griffiths, Penrhiw
Letitia Griffiths, eto
Elizabeth Jones, Velindre
Evan Davies, Brynllefrith
Margaret Anne Davies, eto
Mary Ellen Donovan, eto
John Price, Caemawr
Annie Mary Price, eto
David Evans, Lango
Catherine Evans, eto
May Evans, eto
Thomas Davies, Kirby Grounds
David J. Davies, eto
D. Ivor Davies, eto
Mary Ellen Davies, eto
Jemima Davies, eto
Rees Richards, Alltfydyr
S.J. Richards, eto
Rees Hughes, Tancoed[22]

Ym mhumdegau'r ganrif hon, ceid digon o bregethwyr cynorthwyol i lanw Suliau gwag. Yn eu plith, yr oedd nifer o athrawon ac un o swyddogion yr heddlu, sef Ben Lewis o Gastellnewydd Emlyn. Dyma enwau rhai o bregethwyr cynorthwyol y degawdau diwethaf gan gynnwys gweinidogion:

31. 8.42	Miss Morgan, Wern
2.11.42	Ieuan Jenkins, Caerfyrddin
14. 2.44	Parchg. Idwal Evans, Abergorlech
17. 4.44	Parchg. T. Glenville Rees, Llansawel
4. 3.56	David Jones, Llangeitho
11. 3.56	Dan Williams, Llambed
1. 4.56	D. Lloyd Jenkins, Tregaron
17. 6.56	Parchg. D. Harford Evans, Pembre
24. 6.56	Ben Lewis, Castellnewydd Emlyn
22. 7.56	J. Howard Hughes, Castellnewydd Emlyn
16. 9.56	Dai Williams, Tregaron
14.10.56	Ceiriog Evans, Llambed
23. 4.61	Ted Jones, Cwmann
18. 6.61	A.D. Evans, Pencader
8.10.61	Parchg. T. Hywel Thomas, Alltwalis
24. 6.62	Parchg. Herbert Evans, Cwmdu
1. 7.62	Parchg. D. Jacob Davies, Alltyblaca
12. 8.62	Goronwy Evans, Cwmsychbant
26. 8.62	Parchg. D.Ll. Jones, Rhydybont

8. 9.63	Parchg. Dan Jones, Llangybi
15. 9.63	T. Alwyne Williams, Glynarthen
10.11.63	Yr Athro D. Simon Evans, Llanfair
19. 4.64	Alun Creunant Davies, Llangeitho
10. 5.64	Meurig Davies, Gwynfe
27. 3.72	Parchg. T. Meirion Sewell, Rhydybont
25. 4.72	Parchg. D. Arthur Thomas, Llanddewi Brefi
26. 7.75	Miss Eiddwen James, Llanfair
11.11.78	D.H. Davies, Abergorlech
14. 4.79	D.T. Evans, Cwmann
1. 9.79	Cen Llwyd, Pontshaen
12.10.79	Parchg. Gruffydd Jones, Alltyblaca
15. 3.80	Parchg. Meurig Thomas, Salem
26. 7.80	Parchg. D. Odwyn Jones, Aberaeron
26.10.80	Gwilym Thomas, Llan-non
8.11.80	Parchg. Robert Edwards, Llanymddyfri
14. 6.81	Parchg. Glenfil Jones, Llanybydder
10. 4.82	Parchg. S. Idris Evans, Hawen
15. 1.83	Parchg. H.T. Samuel, Cellan
28. 7.84	Parchg. D. Lodwig Jones, Llambed
28.10.84	Prifathro Dewi Eirug Davies
27. 4.85	Parchg. Gwynfryn Jones, Aberaeron
8. 6.85	Haydn Richards, Llambed
20. 7.85	Haydn Williams, Ffairfach
24. 8.85	Parchg. Alan Pickard
10. 3.86	Parchg. D.J. Evans, Llambed
12. 4.86	Parchg. D. Morlais Jones, Cellan
2. 6.86	Yr Athro Cyril G. Williams, Cwmann
16. 8.86	Yr Athro Stanley John, Bangor
20. 3.87	Parchg. A. Wyn Dafis, Alltyblaca
8.10.88	Parchg. Olaf Davies, Aberduar
13. 8.89	Huw Jenkins, Llambed
8.10.89	Islwyn Selby, Crymych[23]
11. 3.90	Parchg. Owen Williams, Talybont
1. 4.90	Parchg. Elfed Wyn Lewys, Horeb
22. 7.90	Yr Athro W. Eifion Powell, Aberystwyth
12. 8.90	Parchg. E.J. Evans, Aberystwyth
9. 9.90	Dr. Kerry Edwards, Aberystwyth
4.11.90	Trefor Bowen, Llandysul
11. 8.91	Dr. Emlyn G. Jenkins, Aberteifi

Dengys y tabl canlynol nifer yr aelodau yn ystod rhai blynyddoedd rhwng 1880 a 1990:

1880	–	124	1955	–	75
1885	–	120	1960	–	74
1890	–	109	1965	–	69
1895	–	93	1970	–	55

1900	100	1975	42
1905	113	1980	39
1917	127	1985	32
1940	81	1990	29
1950	79		

Gostwng a wnaeth y nifer o gyfnod i gyfnod, ar wahân i'r cynnydd a gafwyd ar ddechrau'r ganrif hon, beth bynnag a fu'n gyfrifol am hynny. Gan mai ardal amaethyddol ydyw, mae'n amlwg fod nifer y trigolion wedi lleihau i raddau helaeth erbyd heddiw, gyda dyfodiad peiriannau modern. Lle ceid gynt weision a morynion yn cyflawni'r gweithgareddau, nid oes angen amdanynt bellach. Roedd tipyn o fynd a dod hefyd yn hanes aelodau'r gorffennol ar waethaf anghyfleusterau teithio. Mewn llyfr sy'n cynnwys 'Llythyrau Aelodaeth' o 1913 hyd 1957, rhoddwyd pedwar ugain a naw o lythyrau i alluogi aelodau i ymuno ag eglwysi eraill. Symudodd rhai i fannau pellennig, megis Pontypridd, Ynyshir, Caerdydd, a hyd yn oed Llundain. Gwelwyd lleihad sylweddol mewn llythyrau o'r fath yn y blynyddoedd diwethaf. Yn ddiamau, symud ymlaen i'r byd arall a wnaeth y mwyafrif a hynny heb angen llythyr ymadawol o gwbl!

Pa gyfnewidiadau bynnag a gafwyd yn nifer yr aelodau a'u gwahaniaethau personol, gwelwyd yr angen am ddiolch am y cynhaeaf yn flynyddol. Diddorol a buddiol, felly, yw cofnodi enwau'r gweinidogion a fu'n gwasnaethu yng Ngŵyl Ddiolchgarwch y capel o 1948 hyd 1991.

1948	T. Glenville Rees, Llansawel
1949	David Roberts, Llechryd
1950	T. Oswald Williams, Brondeifi
1951	Tudor Williams, Bethel a Salem
1952	Edgar J. Phillips, Glandŵr
1953	William Thomas, Llanymddyfri
1954	Burgess Jones, Llambed
1955	Gwynedd Jones, Pencader
1956	Brynmor Thomas, Milo
1957	Hartwell Morgan, Llansawel
1958	D. Morlais Jones, Ffairfach
1959	S. Idris Evans, Rhydlewis
1960	D. Jacob Davies, Alltyblaca
1961	Ll. Lloyd Jones, Aberaeron
1962	Reginald Ll. Davies, Cei Newydd
1963	J. Penri Edwards, Pentre-ty-gwyn
1964	Moelwyn Daniel, Abergwili
1965	Tom Rees, Gwyddgrug

1966 D.R. Thomas, Llechryd
1967 R. Williams, Llandeilo
1968 W.H. Davies, Aberduar
1969 Brinley Thomas, Trelech
1970 J. Howell Evans, Pumsaint
1971 John T. Young, Llandeilo
1972 D.J. Goronwy Evans, Llambed
1973 W.J. Gruffydd, Bethel a Salem
1974 I. Wyn Evans, Llambed
1975 L. Young Haydn, Pencader
1976 A. Walford Jones, Llandeilo
1977 Emyr L. Evans, Abergwili
1978 William Davies, Castellnewydd Emlyn
1979 I. Cyril John, Henllan
1980 D.J. Goronwy Evans, Llambed
1981 J. Henry Jones, Beulah
1982 S. Idris Evans, Rhydlewis
1983 Eirian Lewis, Mynachlog ddu
1984 M. Llewelyn Jones, Llambed
1985 Gwynfryn Jones, Aberaeron
1986 Brinley Thomas, Gwyddgrug
1987 T. Hywel Mudd, Rhydaman
1988 D. Andrew Lenny, Aberystwyth
1989 Goronwy Wynne, Llanymddyfri
1990 Edward Griffiths, Llandeilo ac Alan H. John, Llansawel
1991 Edward Griffiths, Llandeilo

Mae'n amlwg fod llai o aelodau'n mynychu'r capel ym 1990, nag a fu erioed o'r blaen, ac ni chymer ond ychydig ofod i gynnwys eu henwau:

Mary Olwen Davies, Llwyn Onn
Thomas Ivor Jones, Cwmdawe
Meurig Augustus Evans, Llundain
Elizabeth Cecilia Evans, eto
Thomas Lyn Evans, eto
Elizabeth Hazel James, Cae'r Malwas
Margaret Jones, Teify Castle
Maggie May Jones, Gorwel
Katie Morgan, Troedyrhiw (gynt)
Elizabeth Hughes, Garthowen
Delyth Maglona Gwenlyn Hughes, eto
Mary Evelyn Roberts, Awelfor
Jeffrey Thomas Morris, Pantfyd
Thomas Titus Iwan Griffiths, eto
Sarah Elizabeth Griffiths, eto
Elizabeth Davies, Esgerwen
David Thomas Davies, eto

Mary Anne George, Bryndafydd
Evan John George, eto
Mary George, eto
William James George, eto
Ann Thomas, Llys Cothi
Walter Elwyn Williams, Tegfryn
Mary Eunice Williams, eto
Thomas John Price, Caemawr
Llewelyn Hefin Rees Price, eto
David Lewis Jones, Lango
May Jones, eto
Llinos Ann Davies, Llwynfedw[24]

Yn hytrach na rhoi rhagor o ystadegau, teg yw dyfynnu o gofnodion yr eglwys am y degawdau diwethaf a chanolbwyntio ar ddigwyddiadau arbennig, gan fod cofnodion ohonynt ar gael:

Rhagfyr 31ain, 1955 – Diwedd pennod yn hanes yr Eglwys hon. Ymddeoliad Mr. Thomas Lewis Jones, Llundain fechan o'i swydd fel ysgrifennydd ymroddgar yr Eglwys.
Ionawr 1af, 1956 – 'Rôl cael ei hethol yn ysgrifenyddes, dechreuodd Mary Eunice George, Bryndafydd ucha, ar ei gwaith heddiw.
Chwef. 28ain, 1956 – Mr. Dafydd Jones yw trysorydd y Capel. Rhoddodd y llyfrau sieciau + c i'r ysgrifenyddes. Drannoeth, ymadawodd â Thŷ'r Capel oherwydd cyflwr ei iechyd. Aeth i Gwmdu at ei ferch, Mrs. Lizzie Jones, Yr Efail.
Mawrth 18fed, 1956 – Ar ddiwedd yr Oedfa Gymun yn y prynhawn, darllenodd y gweinidog, y Parch. Giraldus Jones, lythyr oddi wrth Mr. Dafydd Jones, yn dweud ei fod yn rhoi'r Tŷ Capel, ynghyd â'i holl swyddi yn ôl ddiwedd y mis hwn. Cynigiodd William Jones, Cwmdawe, ein bod yn derbyn ei ddymuniad. Eiliwyd gan G. George, Bryndafydd. Yna, aethpwyd ati i drafod y mater o ddewis diaconiaid newydd... penderfynwyd ethol saith, ac o'u plith, ethol un yn drysorydd i olynu Dafydd Jones.
Ebrill 15fed, 1956 – Daeth y Sul penodedig i ethol diaconiaid a thrysorydd. Etholwyd 'saith o wŷr da eu gair', chwedl y Parch. Giraldus Jones... O'u plith, etholwyd I.I. Hughes yn drysorydd.
Mai 24ain, 1956 – Hunodd Dafydd Jones... ein cyn-drysorydd ffyddlon a gweithgar. 'A lle Dafydd oedd wag'. Erbyn hyn, cyflawnir llawer o'i weithgareddau gan Misses Maggie a Nellie Morgan, Bryneithin.
Ionawr 7fed, 1958 – Cynhaliwyd Cwrdd Gweddi i ddechrau'r flwyddyn newydd yn ôl ein harferiad.
Ionawr 30ain, 1958 – Angladd mam y Parchg. Giraldus Jones ym Mhant-teg, Ystalyfera. Bu Mr. I.I. Hughes, y trysorydd, M.E. Williams, yr ysgrifenyddes, a'i mam, Mrs. M.A. George, Bryndafydd yno, yn cynrychioli'r Eglwys.
Ionawr 1af, 1959 – Yn ôl ein harfer, bu'r ysgrifenyddes a'r trysorydd

ar y Festri yn derbyn arian yr aelodau tuag at y seddau a'r Elfennau, sef 9 swllt yr aelod.

Hydref 1af, 1959 – Dyma drefn 'cadw'r mis' yn ystod y flwyddyn. Gwelwyd parodrwydd a chefnogaeth nifer o deuluoedd wrth gymryd at y gwaith o Sul i Sul:

Pantfyd	Maesteile
Tanffordd	Cwmdawe
Bryndafydd	Esgerwen
Bryndifyr	Lango

Mawrth 10fed, 1963 – Oedfa gynta'r flwyddyn hon. Methwyd cynnal oedfa am naw Sul oherwydd y tywydd anffafriol. Dyma a ddywed y Parchedig Giraldus Jones:

"Ni fu dechrau'r flwyddyn yn un llwybrus i ni fynychu'r Deml, oherwydd mynnu o ddeddfau natur gau ffyrdd a llwybrau'r fro. Mynych a fu'r cwyno, mawr a fu'r Gras Amyneddgar a diffuant a fu'r Diolch am y Waredigaeth".

Ionawr 24ain, 1965 – Penderfynwyd gwneud casgliad tuag at gael gwresogydd trydan i'r capel yn lle'r tân mewn 'Boiler' a fu'n fodd i wresogi'r capel yn ystod y blynyddoedd diwethaf.

Ionawr, 1967 – Y Parchedig a Mrs. Giraldus Jones yn ymweld â chartrefi aelodau a chyfeillion yr Achos i gasglu tuag at y draul o atgyweirio ac adnewyddu'r capel yn ystod y flwyddyn hon.

Ionawr 29ain, 1967 – Oedfa'r bore ar y Festri a'r gweinidog yn gwasanaethu . . . cliriwyd llawer o drysorau o'r capel i'r festri, gan gynnwys y Beiblau, y Testamentau, y Llyfrau Emynau a'r Organ. Gosodwyd popeth yn ei le yno er mwyn cynnal y gwasanaethau am rai misoedd.

Mehefin 25ain, 1967 – Cynnal yr Oedfa gyntaf yn y Capel ar ôl ei adnewyddu, – y gwasanaeth yng ngofal y Parchg. T. Glenville Rees, Crugybar a Seilo, Llansawel.

Mai 18fed, 1969 – Heddiw, dechreuwyd cynnal Cymanfa Ganu flynyddol yr Annibynwyr ar Ddydd Sul yng Nghapel Soar, Llambed. Yr arferiad ar hyd y blynyddoedd oedd ei chynnal ar Ddydd Mercher.

Hydref 25ain, 1970 – Oedfa Gymun. Ethol pymtheg o Ymddiriedolwyr. Bu Mr. D. Arthur Evans a Mr. Elias Morgan o Rydcymerau yn cyfrif y pleidleisiau.

Rhag. 6ed, 1970 – Ar ddiwedd y Cwrdd . . . arwyddodd deuddeg o'r Ymddiriedolwyr eu henwau ar y Weithred Gyfreithiol.

Medi, 1975 – Penderfynwyd yswirio'r Adeiladau gyda chwmni'r 'General Accident'. Talwyd y tâl cyntaf eleni, sef £13.34.

Mai 25ain, 1977 – O dan nawdd Cyfundeb Ceredigion, cynhaliwyd y Cwrdd Chwarter yn Esgairdawe o dan gadeiryddiaeth y Parchg. Williams Davies, Castell Newydd Emlyn.

Gorff. 30ain, 1977 – Er tristwch i bawb ohonom, bu farw Mrs. Giraldus Jones yn ei chartref, Maesybedw, Ffaldybrenin.

Awst 21ain, 1977 – Oedfa Gymun. Y Parchg. Giraldus Jones yn ailddechrau ar ei waith ar ôl colli ei briod annwyl. Daeth cynulleidfa